

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Иво Георгиев Янев,

Председател на научно жури за присъждане на
образователната и научна степен *доктор* по

2.4. Религия и теология (Религиозна педагогика)

За дисертационен труд на докторант на самостоятелна подготовка

Чавдар Костадинов Спасов,

**„РЕЛИГИОЗНОПЕДАГОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ ПРИ
ПРЕПОДАВАНЕТО НА БИБЛИЯТА В ЧАСОВЕТЕ ПО
БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА В ГИМНАЗИАЛНАТА
СТЕПЕН НА ОБРАЗОВАНИЕ”**

С научен ръководител: проф. д-р Божидар Андонов

1. Данни за процедурата

Настоящата процедура е открита по предложение на Факултетния съвет на Богословски факултет 17.02.2022 г., протокол № 07 и заповед № РД 38-138/02.03.2022 г. На първото си заседание, проведено на 14.03.2022 г., научното жури в състав: доц. д-р Иво Янев, доц. д-р Костадин Нушев, проф. д-р Ростислава Тодорова-Енчева, доц. д-р Магдалена Легкоступ и доц. д-р Мариян Стоядинов установи, че процедурата е организирана при спазване на всички законови изисквания. След проведени разисквания, за председател на научното жури беше избран доц. д-р Иво Янев, а за рецензенти проф. д-р Ростислава Тодорова-Енчева и доц. д-р Иво Янев. На останалите членове е възложено да изготвят писмени становища. Като

срок за предаване на рецензии и становища беше определен 27.05.2022 г., а дата за открито заседание на научното жури и публична защита – 10.06.2022 г. Всички срокове по процедурата са спазени коректно.

2. Данни за докторанта

Чавдар Костадинов Спасов е роден на 18.03.1962 г. в София, завършва магистърска степен в СУ „Св. Климент Охридски“. От 1987 г. е преподавател в 118 СУ „Акад. Людмил Стоянов“, а от 1989 г. досега е преподавател към Технически университет, София. Цялата му професионална кариера е свързана с преподаването на предмета Български език и литература в училищната образователна система у нас. Г-н Спасов беше докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Практическо богословие“. Положил е заложените според неговия индивидуален план изпити и успешно премина процедурата по вътрешното обсъждане в катедрата.

3. Данни за дисертационен труд

Дисертационният труд съдържа общо 213 страници компютърен набор. Представен е в **предговор, увод, три глави, изводи и заключение, приложение и използвана литература**. В дисертационното съчинение е приложен научен апарат, състоящ се от 333 бележки под черта и 54 източника. Обемът и структурата на дисертационния труд отговарят на изискванията за подобен род научни разработки. Съдържанието е подробно и коректно попълнено, което подпомага първоначалния поглед на читателя върху дисертационния текст.

В **Предговора** (с. 3-6) са представени личните причини за избор на темата на дисертационното съчинение свързани с годините на учителски труд на дисертанта и неговата вяра в Бога, а също и благодарности към преподаватели и семейството на дисертанта. Не мисля, че тук е мястото на разсъжденията на автора относно изписването на термините „Свещено Писание“ и др. в учебниците по Религия на Св. Синод на Българската

православна църква-Българска патриаршия и изписването на термините „Свещено писание“ и др. в учебниците по литература. Въпреки че разбирам желанието му да сподели за този проблем по отношение на еднопосочността по отношение на целите на педагогическото въздействие.

В **Увода** (с. 7-23) докторант Спасов е представил **кратка хронология свързана с избора на тема на дисертационното съчинение**, т.е. по какъв начин авторът се е запознал със Свещеното Писание и как се е развило неговото запознаване с библейските текстове, свързани с преподаването им в училище. Тази част според мен трябва да бъде в Предговора. Посочена е **целта на съчинението**, като за съжаление тук отсъстват конкретно формулираните основни задачи, които реално авторът е изпълнил в своето дисертационно съчинение, посочена е и **актуалността на темата**, която не може да бъде оспорена – Свещеното Писание като основа на учението на Църквата е винаги съвременен и актуален извор. Следват частта **насоченост**, която не е характерна по принцип за подобен род научни разработки, но която съдържа в себе си **обекта и предмета на изследването**. Представен е, макар и доста неконкретизиран и не достатъчно научно обоснован **научния принос** на съчинението, както и **„структуроопределящи и мотивационни акценти на изложението“**, които обикновено са схематично представените части на дисертационния труд. Уводната част завършва с кратък набор от източници и историография по темата, в която са представени основните съчинения и автори, работили в областта на Религиозната педагогика.

В **Първа глава: „РЕЛИГИОЗНОПЕДАГОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ ПО ТЕМАТА ВЯРАТА В БОГА”** (с. 24-57), дисертант Спасов посочва по какъв начин се представя вярата в Бога пред учениците, очакваните резултати от това, както и интерпретационни техники и структура на уроците, а също така и религиозно-педагогически

анализ на проведеното обучение и възпитание на учениците по посочената тема. Важно е да се отбележи, че според дисертанта съвременното образование, макар и да е светско, не трябва да бъде атеистично. Много често това е първият досег на младите хора с религията и в частност с Християнството. Представени и анализирани са уроците „Вярата в Бога в контекста на съвременната наука“, „Вярата в Бога и квантовата физика“, като накрая авторът е направил религиозно-педагогически анализ на проведеното обучение и възпитание по посочената тема, който е своеобразно заключение на главата.

Във Втора глава „РЕЛИГИОЗНОПЕДАГОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ ПО ТЕМАТА БИБЛИЯТА – СТАР ЗАВЕТ И НОВ ЗАВЕТ” (с. 58-171), са представени съдържанието на Стария и Новия завет, които се изучават според учебния план по Български език и литература в гимназиалната степен на образование в българските училища, като са посочени очакваните резултати сред учениците по посочения материал, както и интерпретационни техники и структура на уроците по темата. Коректно са представени основните дискуссионни въпроси по време на изучаването на Библията и някои по-важни акценти във възможните отговори. Направен е основен преглед на Стария Завет, историята на Йосиф и неговите братя, излизането от Египет и Десетте Божии заповеди, извършен е основен преглед на Новия Завет, и по-обстойно Евангелията според св. ап. и ев. Матей и св. ап. и ев. Йоан Богослов, посочено е Възкресението на Господ Иисус Христос като крайъгълен камък на вярата. Главата следва с дискуссионни въпроси, които могат да се появят по време на учебния процес. Въпреки че тази част е интересна, тя е с голям обем (тридесет страници) и според мен може да се съкрати максимално. Това би облекчило поне част от големия и непропорционален обем на тази глава в сравнение с другите глави от съчинението. Главата завършва с религиозно-педагогически анализ на

проведеното обучение и възпитание върху темата „Библия – Стар и Нов Завет“.

В Трета глава „ИЗУЧАВАНЕТО НА СТАРОБЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА КАТО ЕСТЕСТВЕНО ПРОДЪЛЖЕНИЕ НА ИЗУЧАВАНЕТО НА СВЕЩЕНОТО ПИСАНИЕ” (с. 172-190), дисертант Спасов представя религиозно-педагогическите аспекти на корелацията „БИБЛИЯ – СТАРОБЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА” в средното образование у нас, с анализ на произведенията от старобългарската литература в учебния план, включени в предмета литература. Разгледани и анализирани са Пространното житие на св. Константин-Кирил Философ, Проглас към Евангелието, Азбучна молитва на епископ Константин Преславски и За буквите на Черноризец Храбър. Тази глава завършва с доста кратко обобщение на конкретната реализация на корелационно-дидактическият принцип в преподаването на старобългарската литература в часовете по Български език и литература.

В Заключението (с. 191-205) са представени основните изводи, до които достига дисертант Спасов по време на своето изследване на християнските теми в предмета Български език и литература в общообразователните училища у нас. Тук смятам, че частта, посветена на преп. Паисий Хилендарски не е конкретно свързана с темата на дисертационното съчинение и не трябва да бъде в настоящия дисертационен текст.

Някои бележки, коментари и препоръки. Както и всеки обемист научен труд, така и дисертационното съчинение на г-н Спасов има някои печатни и правописни грешки, които са лесно отстраними. Въпреки, че в съдържанието литературата накрая е посочена като Използвана литература, в текста е описана като „Използвани извори и литература“. Мисля, че в областта на Религиозната педагогика, особено в последните години има доста научна литература, която дисертантът спокойно може

да използва в съчинението си, за да има то по-добра обхватност и да го обогати с най-новите изследвания и статии по темата. За съжаление в структурата на дисертационното съчинение се наблюдава значителна диспропорция между първа (23 страници) и трета глава (18 страници) от една страна, и втора глава (113 страници). Извинение за това може да бъде намерено в количественото съдържание на уроците от споменатите глави, както и важното място на трета глава, като своеобразно продължение на втора глава. **Препоръка:** Тъй като постигнатите научнопрактически резултати в дисертационното изследване са полезни, предлагам на докторантът да разработи методическо ръководство в помощ на учителите по БЕЛ.

4. Авторефератът в общи линии отговаря на съдържанието на дисертационното съчинение. Смятам, че може да бъде по-добре оформен, за да проличи по-ясно структурата и основните части на съчинението, както и да бъде по съдържателен (само 17 страници), за да представи в по-голяма пълнота и яснота дисертационното съчинение. Смятам, че тук липсват традиционно намиращите се научни приноси, които авторът е допринесъл чрез своето изследване. Разбира се авторът е посочил някаква част от приносите си в основния корпус на своето дисертационно съчинение (на стр. 12-13).

5. Статии

Предложените от дисертанта три статии са свързани с тематиката на дисертационното съчинение.

Декларирам, че с докторанта Чавдар Спасов нямаме свързани дейности и съавторства, както и не попадаме в хипотезите на нормативните документи, определящи конфликт на интереси.

6. Заключение

Познавам Чавдар Спасов още от началото на неговото обучение като докторант в катедра „Практическо богословие“ на Богословския

факултет. Предложеното дисертационно съчинение е свързано, както с неговия личен път във вярата, която той успешно опитва да представи на своите ученици при преподаването на Свещеното Писание на Стария и Новия завет, в предмета Български език и литература в гимназиалния курс на общообразователното училище, така и с опита му за навлизане в богатата и трудна за усвояване православна богословска наука. Макар предложеният текст да не изчерпва темата в пълнота и в дълбочина, приемам, че докторант Чавдар Спасов е изпълнил основната цел, която си е поставил. Смятам, че дисертационното съчинение на докторанта е един добър принос за Богословската наука като цяло, и особено за Религиозната педагогика, и то особено в нейната връзка с другите училищни предмети и по-конкретно с предмета Български език и литература в общообразователното училище у нас. Направените от мен констатации, препоръки и бележки са добронамерени и не променят положителните ми впечатления от настоящата докторска теза. Отчитам факта, че докторантът е работил според силите си – добросъвестно и усърдно. Като имам предвид съответствието на дисертационния труд на Чавдар Спасов с предявяваните изисквания, заложили в нормативните документи, определящи характера на такъв тип научно съчинение, както и спазването на всички процедури, свързани с подготовката на докторанта и придвижването на труда за защита, както и това, че докторантът отговаря на националните изисквания по отношение на индивидуалните наукометрични данни за придобиване на образователната и научна степен „Доктор“, заложили в ЗРАСРБ, всичко това ми дава основание да **гласувам положително, да му бъде присъдена научната степен „Доктор по богословие“.**

София,

18. 05. 2022 г.

Подпис:

(доц. д-р Иво Янев)